

ЗАГАДКИ И ПОГОВОРКИ

Загадки и поговорки

Загадки

Кругленький коралл с травяной затычкой. (хинвоиш)
У рыжего телёнка жёлтое брюхо. (ехицэлго)
Шёлковый клуб, семь дыр вокруг. (евого)
Белое поле, чёрное семя. (ичахго и елешго)
Скатерть бела все поле одела. (лэнго)
Без рук, без ног, а мосты строит. (согош)
В огне не горит, в воде не тонет. (дэл)
В земле зарыта бычья голова, на ветру колышется
соболья шапка. (ичахго жотэв)
В одной стеклянке болтается, никак не смешается. (оши)
Без крыльев летят, без ног бегут. (еһл)
Под землей птица гнездо свила, яиц снесла. (еһтош)
Крылья есть да не летает, ног нет да не догонишь. (еһго)
Бурка бежит, а оглобли стоят. (лэдэ и ехэ)
Две головы, шесть ног. (иһтош ен хиндэс)

Поговорки

Учись смолоду – пригодится на старость.
Не стыдно не знать, стыдно не учиться.
Знание дороже богатства.
Правда всегда верх берёт.
Ум хорошо, а два лучше.
Где труд, там и счастье.
Кто вино любит, сам себя погубит.
Вина пить – беде быть.
Вино работе не товарищ.
Счастлив тот, кто не пьёт.
Сильный грозит пальцем, слабый – кулаком.
В бездонную бочку воду лить бесполезно,
Плохому человеку говорить бесполезно.

*Не зря поговорки и пословицы разных народов очень похожи.
Как ты думаешь, почему?*

Онъһон үгэнүүд

- “А” үзэг — эрдэмэй дээжэ,
Аяга сай — эдеэнэй дээжэ.
- Номгүй хүн һохортой адли,
Номгүй айл дүлиитэй адли.
- Эрхые һуранхаар,
Бэрхые һураһан дээрэ.
- Хэлэхэдэ бэлэн,
Хэхэдэ бэрхэ.
- Биб гәһэн гансаараа,
Бидэ гәһэн олоороо.
- Һайтай нүхэсәһэн һайн,
Муутай нүхэсәһэн муу.
- Һайн хүниие һажааха,
Һалан хүниие харааха.
- Ажалша хүн
Арад зондоо хүндэтэй.
- Һайн хүндэ нүхэр олон,
Һайн мориндо эзэн олон.
- Хуурай модон намаагүй,
Худал үгэ үндәһгүй.
- Нэрээ хухаранхаар,
Яһаа хухарһан дээрэ.
- Эжын үгэ — эм,
Эсэгын үгэ — дом.
- Ургасын ехэ — ажалһаа,
Ухаанай ехэ — һургуулиһаа.
- Алтан дэлхэй дээрэ
Аба эжыһээ үлүү хүн үгы.
- Муу хүн — хэрүүлшэ,
Мухар үхэр — мүргөөшэ.
- Хүн болохо багаһаа,
Хүлэг болохо унаганһаа.
- Худалаар хэлэбэл,
Холо ошхохогүйш.
- Ажалша хүн — хойморто,
Залхуу хүн — үүдэндэ.
- Дэгэлээ шэнәһэнь гамна,
Нэрээ залууһаа гамна.
- Аха дүүнэр эбтэй һаа,
Абдаршые алтан хэрэггүй.
- Саарһан дээрэ нэрээ үлөөхэ,
Саһан дээрэ мүрөө үлөөхэ.
- Эхэ эсэгэ хоёр —
Наран һара хоёр.
- Ябаһан хүн яһа зууха,
Хэбтәһэн хүн хээли алдаха.
- Һураһан хүн наран шэнги,
Һураагүй хүн һүни шэнги.
- Эсэгэдээ адли басаган бэрхэ,
Эхэдээ адли хүбүүн бэрхэ.
- Эсэгын нэрэ — хүбүүнэй нэрэ,
Эхын нэрэ — басаганай нэрэ.
- Эхэ эсэгын һургаал —
Наһанай һургаал.
- Эдир наһанһаа эрэ болохо,
Бага наһанһаа баатар болохо.
- Аба эжыгээ хүндэлдэг хүн
Алтанһаа үнэтэй.
- Хашан мориндо харгы холо,
Харуу хүндэ нүхэр холо.
- Могойн эреэн газаагаа,
Хүнэй эреэн зосоогоо.
- Хүнэй нюрганда хэләнхаар,
Нюуртань хэләһэн дээрэ.

ТООЛОЛГО

Э. Дугаров

Тоолуур

Нэгэ, хоёр, гурба,
Нэрэ шинии хэн бэ?
Дүрбэ, таба, зургаа, долоо,
Дүү шинии хэн бэ?
Найма, юһэ, арба,
Наһан шинии хэды бэ?
Хэн гээшэбши, хэлыш,
Хэды тоо мэдэхэбши?

Тоолоноб

Бардам бүдүүн	Тоодо оруулан,
Барбаадайһаа	ГУРБА гэжэ тодолбоб.
Бардаастайханаар эхилэн,	Толи баатараа
НЭГЭ гээд дарабаб,	Тутага-татага гэбэшье,
Байра һууригүй	Тодолон саашань
Батан туулайгаа	ДҮРБЭ гэжэ баталбаб.
Байрадань даран,	Баранай дүүхэй
ХОЁР гээд нэмэбэб.	Бишыхан шэгшүүдэйгээ
Тохигор ута	Баяртайханаар нэмэн,
Тоохон тобшоёо	ТАБА гэжэ тоолобоб.

Ц.Б. Бадмаев

Гарай табан хурган

Хүлэй табан хурган

Барбаадай,	Пат парнаахан,
Батан туулай,	Патан тарнаахан,
Тоохон тобшо,	Ойлог шойлог,
Толи байса,	Одхон Нима,
Бишыхан шэгшүүдэй.	Оодон Сэрэмпэл.

Арба хүрэтэр

Нэгэ, хоёр – тугалнууд,
Гурба, дүрбэ – хүлээлдөө,
Таба, зургаа – мүргэлдөө,
Долоо, найма – эбэрнүүдээ,
Юһэ, арба – хухалжархёо.

Нэгэ юу —
Нэтэ шоно хүдөөгэй.
Хоёр юу —
Хомхой шоно хүдөөгэй.
Гурба юу —
Гуйран шоно хүдөөгэй.
Дүрбэ юу —
Дүйрэн шоно хүдөөгэй.
Таба юу —
Тэнэг шоно хүдөөгэй.

Зургаа юу —
Зайгуул шоно хүдөөгэй.
Долоо юу —
Дохолон шоно хүдөөгэй.
Найма юу —
Нальпигар шоно хүдөөгэй.
Юһэ юу —
Юулэгэр шоно хүдөөгэй.
Арба юу —
Аабагар шоно хүдөөгэй.

Л. Танхаев

Тоолоёбди

Нэгэ хэн бэ?
— Нэрэгүй Нэхытэ.
Хоёр хэн бэ?
— Хомхой Холхой.
Гурба хэн бэ?
— Гулгуу Гунгаа.
Дүрбэ хэн бэ?
— Дэрбэгэр Дэлгэр.
Таба хэн бэ?
— Тарган Тарба.

Зургаа хэн бэ?
— Зурааша Зурбаан.
Долоо хэн бэ?
— Долдой Дондой.
Найма хэн бэ?
— Налгай Наглай.
Юһэ хэн бэ?
— Юндэнэй Гэндэн.
Арба хэн бэ?
— Ангаахайн Ардан.

Нэгэ — арба

Гэрэй хойно
Нэгэ үнөөн.
Гэрэй урда
Хоёр хонин.
Гэрэй зүүн тээ
Гурбан гүлгэн.
Гэрэй баруун тээ
Дүрбэн эшэгэн.
Гэрэй үүдэндэ
Табан тахья.

Гэрэй һүүдэртэ
Зургаан галуун.
Гэрэй оройдо
Долоон гулабхаа.
Гэрэй ханада
Найман сонхо.
Гэрэй хажууда
Юһэн ямаан.
Гэрэй хэрэлсы дээрэ
Арбан үхибүүн.

* * *

Нэгэ гэхэдэ —
Нэрэгүй хүн байдаггүй.
Хоёр гэхэдэ —
Хоёр хүн золгодог.
Гурба гэхэдэ —
Гурбан булантай гэр байдаггүй.
Дүрбэ гэхэдэ —
Дүрөөгүй эмээл байдаггүй.
Таба гэхэдэ —
Танилтай хүн баян.

Зургаа гэхэдэ —
Зүгы хадхууртай.
Долоо гэхэдэ —
Дамба ууртай.
Найма гэхэдэ —
Наран оронхой.
Юнэ гэхэдэ —
Юндэн мэхэтэй.
Арба гэхэдэ —
Алтан үнэтэй.

* * *

— Хүбүүхэн, хаанааа ерээбши?
— Ахындаа ошоод ерээб.
— Ямар бэлэгтэй ерээбши?
— Ямаанай гуя бэлэгтэй.
— Бэлэгшни хаанаб?
— Үлэн нохой абаад ябашоо.
— Үлэн нохойш хаанаб?
— Түлээшэниие дахаа.
— Түлээшэншни хаанаб?
— Түймэртэ дүрэшоо.

— Түймэршни хаанаб?
— Саһанда унтарая.
— Саһаншни хаанаб?
— Наранда хайлаа.
— Нараншни хаанаб?
— Хадын саана хоргодоо.
— Хадашни хаанаб?
— Мананда халхалагдаа.
— Мананшни хаанаб?
— Наранай гарахада,
Тэнгэридэ дэгдэшоо.

Э. Дугаров

Тоолуур

Нэгэн, хоёр, гурба,
Нэрэ шинии хэн бэ?
Нохой, ямаан, морин гү?
Холхой, Иван, Зориг гү?
Нэрээ хэлэхэгүй хааш,
Нэрэ шамда олдонхой.
Нэрэтэй болохо хааш,
Нэрэ шинии “Шоноохой”.

СКОРОГОВОРКИ

ЖОРОО ҮГЭНҮҮД

(Сээжэлдээд, түргэнөөр хэлэжэ һураха)

Жороо үгээ
Жороолуулая.
Уран үгээ

Урилдуулая.
Хурдан гэгшын
Хурса хэлэтэй болоё.

* * *

Хон-хонхохон
Хоёр лонхохон.
Дон-донхохон
Долоон домбохон.

Таа, бү таа,
Тарган таршаа.
Заа, бү заа,
Заан газаа.

* * *

Олзо олоод петух —
Олон тахяагаа ооглоо.
Олоһон олзонь —
Ори ганса орооһон.

Эрбээхэй эрьелдээд,
Эгсэ дээшээ нийдэшөө.
Эржүүхэй эрьелдээд,
Эгсэ доошоо унашоо.

* * *

Хорло хорхойтоо,
ХЭшэгтэ эшхэрээ,
Эрхэтэ эрхэлээ.

Хорло хотолзоо,
Хонгор хонгиргоо,
Холхой хорхойтоо.

* * *

Алгана һалганана,
Ялаагана ялаганана.
Зоодой, зоодой,
Зохид загаһан.

Жороо үгээ жороолуулжа,
Ульгам үгээ урилдуулжа,
Хурдан гэгшын хурса үгэтэй
Болохомнай, болохомнай!

* * *

— Маа, маа, маа, — гээд,
Маарана хурьган.
— Маа, маа, маа, — гээд,
Маамаагаа эринэ.

Малаан маадай
Маа, маа, маа —
Маараһаар мал
Болохол, болохол!

* * *

Эрхэлээ, эрхэлээ
Эшэгэн тэхэ.
Эшэгэй, эшэгэй,
Эшэгэй наадан.

Эбэр ургаа
Эшэгэн тэхэ.
Эшэгэй, эшэгэй,
Эшэгэй наадан.

Шон шогтоо,
Шоошмой уһандаа.
Шог шогтоо,
Шоро мяхандаа.

* * *

Толгой уруугаа
Тон гүүлэхэ,
Яһа уруугаа
Ян гүүлэхэ.

Тээ тэндэ
Арбан табан
Тарган тарбаган

* * *

Яагаа олон
Арбан табан
Тарган тарбаган бэ.

Даб дээрэ даха үгы,
Даха дээрээ хуяг үгы.

* * *

Талын табан
Тарган тарбаган.

Дэгэл дэрыгээ,
Гутал горойгоо,
Сабхи сахиугаа.

* * *

Шарана, игаана
Шанга наран
Шанха дээрэм.

Эндэ тэндэ түс мүргэлдэбэл,
Эрье дээрэ мүргэлдэхэ гү?
Элһэн дээрэ мүргэлдэхэ гү?

* * *

Шаазгай
Шангаар
Шаханаба.

Эрбээхэй эрбэлзээ
Элһэн дээрэ хэбтээ.
Эрхэтэ эрхэлээ,
Эжыдээ эльбүүлээ.

* * *

Эреэн найхан эрбээхэй
Энээгүүр тэрээгүүр
Эрбэлзээ,
Дэрбэлзээ.

Торхонь тос гээд,
Тоһониинь ялас гээ.
Тоһониинь ялас гээд,
Түйсэ руу бүмбэс гээ.

* * *

Саашаа — наашаа,
Дүүжэн — даажан.
Хойшоо — урагшаа,
Дүүжэн — даажан.

Дээшээ — доошоо,
Дүүжэн-даажан.
Иишээ — тиишээ,
Дүүжэн-даажан.

* * *

Зүүлжээ — баруулжаа,
Дүүжэн-даажан,
Һуугаа — бодоо,
Дүүжэн-даажан.

Тэмээн, тэмээн
Тэбэрюухэй.
Тэмээнэй хүбүүн
Табарюухай.

* * *

Иимэ найхан
Хүхэгэр хүхэ,
Мухагар мундуу
Хүхигэр хүхэ тэхэ.

* * *

Арбаад гаран
Арбагар хасуури
Арадаа үргэлжэ,
Асарааб шамдаа.

Номоо татаад,
Ногоо будаад,
Долоон үнгын
Торго үгьт!

* * *

Бообо гэдэг эдээ
Вова амтархан эдээ.

Таабари таалсажа,
Табаралдая.

* * *

Хүхэгэр хүхэ,
Мухагар мундуу
Хүхэгэр хүхэ тэхэ.

Хүхэ буха,
Хүхэ буха
Хүйтэндэ хүлдөө.

* * *

Тээ тэндэ
Тарган табан
Тарбаган.

Оройн бороондо нороһон
Орёо боро морин.
Жолоо дарахада, жороо халтар.

* * *

Хэн хүүхэн бэ?
Хэрмэн, Булган,
Ногоолой, Нашан,
Хүхылэй, Гүхылэй.

Бишыхан дүүмни,
Дүүжэн-даажан,
Сэнгээ, хүхээ,
Дүүжэн-даажан.

* * *

Талын тарбаган
Тарган тарбаган.
Тарбаган табараа
Табанһаа таһараа.

Галуун, галуун —
Гаа, гаа, гаа,
Галуун шангаар
Ганганаа.

* * *

Туу, бү туу,
Тулам дутуу.
Шуу, бү шуу,
Шуран бушуу.

Мүнгэн шанагын дуун,
Мүхэреэхэн аягын дуун.
Таб-таахан
Туяанамнай заахан.